

आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधी, २०७५

भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
गण्डकी प्रदेश
पोखरा, नेपाल

आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५

प्रस्तावना

प्राकृतिक विपद् एवं महामारीजन्य रोगकीराबाट कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादनमा क्षति पुऱ्याएमा तथा कृषि,पशुपन्छी फर्म, सहकारी संस्था वा भौतिक संरचनामा क्षति भएमा प्रभावित कृषकहरुलाई प्रदेश सरकारको तर्फबाट राहत उपलब्ध गराउने उद्देश्यले गण्डकी प्रदेशको आ.ब. २०७५।७६ को वार्षिक बजेटमा समावेश भएको आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम संचालनलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनको लागि कार्यविधि बनाई सोही अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्न बान्छनीय भएकोले भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयले यो कार्यविधि तयार गरेको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- १) यो कार्यविधीको नाम 'आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५' रहने छ ।
- २) यो कार्यविधि भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागु हुनेछ ।
- ३) यो कार्यविधि गण्डकी प्रदेशभर लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधीमा,

- (क) "अनुदान सहयोग" भन्नाले आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम मार्फत उपलब्ध गराउने चालु तथा पुँजीगत प्रकृतिका सामाग्रीहरु बुझ्नु पर्छ । साथै सो शब्दले उक्त सामाग्रीहरु खरिद गरेपछि सो बापत दिईने रकमको भुक्तानी समेतलाई जनाउँछ ।
- (ख) "आकस्मिक सेवाटेवा" भन्नाले प्राकृतिक विपद् एवं माहामारिजन्य रोगकिराबाट कृषि, पशुपंक्षि, मत्स्य तथा सहकारी उत्पादनमा क्षति व्यहोरेका कृषकहरुको लागि राहत पुऱ्याउने उद्देश्यले सञ्चालन गरिने कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धि कार्यक्रमहरु बुझ्नु पर्दछ । साथै यसले अन्य वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रमबाट सम्बोधन हुन नसक्ने आकस्मिकरूपमा माग गरिएका कार्यक्रममा गरिने सहयोगलाई समेत जनाउँछ ।
- (ग) "आवेदक" भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम राहत पाउन निवेदन दिएका कृषक/ कृषक समूह /कृषि सहकारी संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) "मन्त्रालय" भन्नाले भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेशलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) "निर्देशनालय (कृषि)" भन्नाले मन्त्रालय मातहतको कृषि विकास निर्देशनालय सम्झनु पर्दछ ।

- (च) "निर्देशनालय (पशुपंक्षी)" भन्नाले मन्त्रालय मातहतको पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) "ज्ञान केन्द्र" भन्नाले कृषि ज्ञान केन्द्र भन्ने सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) "विज्ञ केन्द्र" भन्नाले भेटरीनेरी अस्पतालन तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र सम्झनु पर्दछ ।
- (झ) "स्थानीय तह" भन्नाले यस कार्यविधि अनुरूप आकस्मिक सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालनमा सहयोग गर्ने गाउँपालिका वा नगरपालिका भन्ने सम्झनु पर्छ । सो शब्दले उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका समेतलाई बुझाउँछ ।
- (ञ) "प्रांगारिक मल" भन्नाले नेपालमा उत्पादन भई प्रांगारिक तथा जैविक मल नियमन निर्देशिका २०६८ (संसोधन सहित) अनुरूप दर्ता भएका प्रांगारिक मलहरु सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) "समिति" भन्नाले दफा ६ बमोजिम गठित प्रादेशिक आकस्मिक सहयोग सिफारिश समिति भन्ने सम्झनु पर्दछ ।
- (ठ) "प्रभावित" भन्नाले प्राकृतिक विपद् एवंम महामारीजन्य रोगकीराबाट कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादनमा क्षति पुर्याएको तथा कृषि, पशुपंक्षी फर्म, कृषि सहकारी संस्था वा भौतिक संरचनामा क्षति पुर्याएको मानिनेछ ।

३. कार्यक्रमका उद्देश्यहरु :

यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालन हुने कार्यक्रमको उद्देश्यहरु देहायबमोजिम हुनेछन् ।

- (क) प्रभावित क्षेत्रका कृषकहरुलाई राहत उपलब्ध गराउने ।
- (ख) प्राकृतिक प्रकोपबाट क्षति पुगेका सिंचाई लगायतका भौतिक संरचनाहरुको मर्मतसम्भारमा सहयोग गर्ने ।
- (ग) महामारीजन्य रोग र कीराको प्रकोपबाट हुने क्षतिको रोकथाममा सहयोग पुर्याउने ।
- (घ) नियमित स्वीकृत कार्यक्रमबाट तत्काल सम्बोधन गर्न नसकिने प्रकृतिका समस्या सम्बोधन गर्न सहयोग गर्ने ।
- (ङ) आकस्मिक रुपमा तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयमा सहयोग उपलब्ध गराउने ।

परिच्छेद २

कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धि प्रक्रिया

४. कार्यक्रम सञ्चालन : यस कार्यविधि बमोजिमका कार्यक्रमको सञ्चालन मन्त्रालय वा निर्देशनालयबाट हुनेछ ।

५. निवेदन पेश गर्ने :

- १) प्रभावित कृषकहरूले आफूलाई भएको क्षतिको राहत पाउनको लागि सम्बन्धित ज्ञान केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रमा क्षतिको विवरण सहित निवेदन पेश गर्नुपर्नेछ । यस्तो प्रकारको निवेदन प्रभावित भएको मितिले ३५ दिनभित्र दिनुपर्नेछ, अन्यथा मन्त्रालय वा मातहतको निकाय निवेदन उपर कार्यवाही गर्न बाध्य हुनेछैन ।
- २) निवेदन प्राप्त भएपश्चात सम्बन्धित केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रले आवश्यकतानुसार संयुक्त वा एकल रूपमा उक्त क्षति भएको स्थलको तुरुन्त अनुगमन निरीक्षण गरेर सो को क्षतिको विवरण र उपलब्ध गराउन मनासिव हुने राहत समेतको प्रतिवेदन जति सक्दो छिटो माध्यमबाट निर्देशनालय वा मन्त्रालयमा पठाउनुपर्दछ ।

६. प्रादेशिक आकस्मिक सहयोग सिफारिस समिति :

- १) दफा ५ बमोजिम प्राप्त निवेदनहरू उपर छानविन गरी क्षतिको सेवा टेवा वितरणका लागि मन्त्रालयले देहाय बमोजिमको आकस्मिक सहयोग सिफारिस समिति गठन गर्नेछ ।

क)	प्रमुख, खाद्यसुरक्षा तथा कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन महाशाखा/ प्रमुख, पशुपंक्षी विकास महाशाखा / प्रमुख, प्रशासन तथा सहकारी विकास महाशाखा	संयोजक
ख)	प्रमुख, योजना अनुगमन तथा मूल्यांकन महाशाखा, मन्त्रालय	सदस्य
ग)	अधिकृतस्तरको प्रतिनिधी, निर्देशनालय (कृषि)	सदस्य
घ)	अधिकृतस्तरको प्रतिनिधी, निर्देशनालय (पशुपंक्षी)	सदस्य
ङ)	अधिकृत, खाद्यसुरक्षा तथा कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन महाशाखा/ पशुपंक्षी विकास महाशाखा/ प्रशासन तथा सहकारी विकास महाशाखा	सदस्य सचिव

- २) कृषि तर्फ पुगेको क्षतिको अवस्थामा खाद्यसुरक्षा तथा कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन महाशाखाको प्रमुख संयोजक रही सोही महाशाखाको अधिकृत सदस्य सचिव रहने, पशुपंक्षी तथा मत्स्य तर्फ पुगेको क्षतिको हकमा पशुपंक्षी विकास महाशाखाको प्रमुख संयोजक रही सोही महाशाखाको अधिकृत सदस्य सचिव रहने र सहकारी तर्फ क्षति पुगेको हकमा प्रशासन तथा सहकारी विकास महाशाखाको प्रमुख संयोजक हुने र सोही महाशाखाको अधिकृत सदस्य सचिव रहने ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिम संयोजक हुने महाशाखा प्रमुख रिक्त रहेको अवस्थामा मन्त्रालयका सचिवले समितिको संयोजक तोक्न सक्नेछ ।
- ४) उपदफा (१) को समितिले क्षतिको थप वास्तविकता बुझ्नुपर्ने भएमा आवश्यकतानुसार सम्बन्धित केन्द्र वा विज्ञ केन्द्र वा स्थानीय तह वा जिल्ला प्रशासन कार्यालयसँगको समन्वयमा स्थलगत अनुगमन निरीक्षण समेत गर्नेछ ।
- ५) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ र समितिको बैठकमा बढिमा दुई (२) जना विषय सम्बन्धित विज्ञहरूलाई आमन्त्रण समेत गर्न सक्नेछ ।

- ६) उपदफा (१) बमोजिमको समितिले गरेको सिफारिसलाई स्वीकृत गर्ने अधिकार मन्त्रालयको सचिवलाई हुनेछ र तत्पश्चात मन्त्रालयले क्षतिको सेवा टेवा वा आकस्मिक सहयोग गर्नेछ ।
- ७) कुनै पनि किसिमका प्राकृतिक प्रकोप/विपदबाट क्षति पुगेको कृषि तथा पशुपंक्षीधनलाई अनुदान सहयोग गर्न परिच्छेद ३ बाहेकका अवस्थामा उपरोक्त समितिले आवश्यक निर्णय लिई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद ३

आकस्मिक सेवा टेवा सम्बन्धि कार्यक्रमहरु

७. क्षतिग्रस्त कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म पुनर्स्थापना सहयोग कार्यक्रम :

कुनै पनि किसिमका प्राकृतिक प्रकोप/विपदबाट क्षति पुगेको कृषि तथा पशुपंक्षी फार्मलाई केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रले स्थलगत निरीक्षणबाट पेश भएको प्रतिवेदनको आधारमा समितिको सिफारिस बमोजिम बढिमा रु. ३,००,०००/- (रु. तीन लाख) सम्म पुनर्स्थापना सहयोगस्वरूप मन्त्रालयले उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

८. आकस्मिक बाली संरक्षण तथा पशुपंक्षी रोग नियन्त्रण सेवा :

बाली तथा पशुपंक्षीधनमा लाग्ने महामारी रोग कीराको प्रकोप देखिनासाथ आवेदकले रोग कीराको रोकथाम गर्न केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रमा अनुरोध गर्नु पर्नेछ । क्षतिको किसिम र परिमाण हेरी केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रले प्रभावित क्षेत्रमा औषधी, विषादी, स्प्रेयर लगायतका उपकरण र प्राविधिक परामर्श सम्बन्धित स्थानिय तहको समन्वय र सिफारिसमा निःशुल्क उपलब्ध गराउनेछ । तर त्यसरी उपलब्ध भएको विषादी छर्कदा लाग्ने खर्च कृषक स्वयंले गर्नुपर्नेछ ।

९. साना सिंचाई आयोजना सहयोग तथा क्षतिग्रस्त सिंचाई कुलो तथा पुर्वाधार मर्मत सुधार सहयोग कार्यक्रम :

क्षतिग्रस्त सिंचाई संरचनाका लागि आकस्मिक माग बमोजिम साना सिंचाई प्रयोजनको लागि आवश्यक पाईप, थोपा सिंचाई सेट, वाटर (पानी तान्ने) पम्प र प्लाष्टिक पोखरी निर्माणको लागि सहयोग उपलब्ध गराउन सकिने छ । साथै बाढी पहिरोबाट क्षतिग्रस्त भएका साना सिंचाई कुलो तथा भौतिक पुर्वाधारहरुको मर्मत सुधारको लागि पनि सहयोग उपलब्ध गराउन सकिने छ । यी कार्यक्रम सञ्चालनको लागि सम्बन्धित केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रले स्थलगत निरीक्षण गरी पठाएको प्रतिवेदनको आधारमा समितिबाट निर्णय भए बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालनमा सहयोग गर्नेछ । प्राविधिकको फिल्ड निरीक्षण प्रतिवेदन, सम्बन्धित स्थानिय तहको सिफारिस, सामान खरिद विल र सामाग्री बुझ्नेको भर्पाईको आधारमा बढिमा रु. ३,००,०००/- (रु. तीन लाख) सम्म अनुदान रकम सम्बन्धित आवेदकलाई उपलब्ध गराईनेछ । यसमा सम्बन्धित आवेदकले कुल लागतको कम्तिमा पनि १५ प्रतिशत रकम व्यहोर्नुपर्नेछ ।

१०. अनुदानमा प्राङ्गारिक मल उपलब्ध गराउने कार्यक्रम :

प्रभावित कृषकहरूले खडा वाली हटाई त्यही वाली वा अर्को उपयुक्त बैकल्पिक वाली लगाउन चाहेमा बढिमा २५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले समितिको सिफारिसको आधारमा निःशुल्क प्राङ्गारिक मल वा अनुदान सहयोग उपलब्ध गराईनेछ । प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन निर्देशिका २०६८ (संसोधन सहित) ले तोकेको मापदण्डका मलहरूमा मात्र अनुदान सहयोग उपलब्ध गराईनेछ । यसरी राहत प्राप्त गर्नको लागि कम्तिमा १ रोपनी जमिन र बढीमा २० रोपनी जमिनको लागि मात्र प्राङ्गारिक मल उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

११. बेर्ना वितरण कार्यक्रम :

प्रभावित कृषकहरूले फलफूल, अलैंची, कफि जस्ता नगदे वालीहरूको व्यवसायिक खेति गर्न चाहेमा समितिको सिफारिसका आधारमा निःशुल्क विरुवा वितरण वा अनुदान सहयोग गरिनेछ । नेपाल सरकारले तोकेको दररेटमा नबढ्ने गरि नियमानुसार दर्ता भएका नर्सरीहरूबाट विरुवा खरिद गरि प्रभावित कृषकहरूलाई निःशुल्क उपलब्ध गराईनेछ वा सो सरहको अनुदान सहयोग उपलब्ध गराईनेछ । यस्तो सुविधा लिने कृषकले कम्तिमा पनि १ रोपनी जग्गामा विरुवा रोप्नुपर्नेछ र बढिमा १० रोपनी जग्गाको लागि आवश्यक विरुवा उपलब्ध गराईनेछ । यो सुविधा राहत उपलब्ध गराउंदा सकेसम्म अन्य राहत सुविधा प्राप्त नगरेकालाई प्राथमिकता दिईनेछ । आवश्यकताको आधारमा समितिको निर्णयबाट अन्य किसिमको राहत पाएकालाई पनि उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

१२. प्लाष्टिक घर निर्माणमा सहयोग कार्यक्रम :

असिना र हावाहुरीको कारणबाट व्यवसायिक खेतिका लागि निर्माण गरिएका प्लाष्टिक घरहरू भत्किएमा वा प्रयोग भएको प्लाष्टिकमा क्षति भई पुनः प्रयोग गर्न नमिल्ने भएमा कृषकहरूको माग एवं सम्बन्धित ज्ञान केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रको सिफारिसमा समितिको निर्णयले सिलपोलिन प्लाष्टिकमा अनुदान सहयोग वितरण गर्नेछ । यस्तो सुविधा पाउने कृषकले कम्तिमा पनि आधा रोपनी जग्गामा प्लाष्टिक घरभित्र व्यवसायिक खेति गरिरहेको हुनुपर्नेछ ।

१३. प्राकृतिक प्रकोप, बाढी, पहिरो, आगोलागी वा विधुत सर्ट भई कृषि सहकारी संस्थाको आफ्नै नाउको भवन वा कृषक/समूह/सहकारीको पशुपंक्षी गोठघर आदि क्षति भई भवन पुनः प्रयोगमा आउन नसक्ने भएको भनी सम्बन्धित जिल्ला विपत व्यवस्थापन समितिबाट सिफारिस भई आएमा बढीमा तीन लाख (३०००००।००) सम्म आकस्मिक सहयोग वा पुनर्स्थापना सहयोगस्वरूप मन्त्रालयले उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

१४. मन्त्रालयका मन्त्री वा सचिवले फिल्ड अनुगमनका क्रममा दफा ७, ८, ९, १०, ११, १२ र १३ मा उल्लेखित कार्यक्रमहरू बाहेक अन्य कार्यक्रममा पुगेको क्षतिको सहयोग स्वरूप तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिएमा दफा ६ को प्रक्रिया पुन्याई आकस्मिक सहयोग उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

१५. उपरोक्त दफाहरूमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कृषि बाली तथा पशुपंक्षी वीमाले रक्षावरण नगर्ने विषयका हकमा यो कार्यविधि अनुदान सहयोग उपलब्ध गराउन बाध्य हुने छैन ।

परिच्छेद ४

भूक्तानीको प्रकृया

१६. भूक्तानीको प्रकृया:

सम्बन्धित आवेदकले कार्यसम्पन्न गरिसके पश्चात वा निर्माणको दौरानमा सम्बन्धित प्राविधिकको फिल्ड निरीक्षण प्रतिवेदन, सम्बन्धित ज्ञान केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रको सिफारिस, सामान खरिद विल/रनिङ्ग बिल वा सामाग्री बुझेको भर्पाई सहित कार्यप्रगतिको आधारमा आवेदकको बैंक खातामा सहयोग रकम जम्मा गरिनेछ वा चेक उपलब्ध गराईनेछ । साथै अन्तिम भूक्तानी माग्नु पूर्व संचालित अनुदान सहयोग कार्यक्रमको सार्वजनिकिकरण समेत गरेको हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद ५

अनुगमन तथा विविध

१७. अनुगमन तथा मूल्यांकन :

- १) मन्त्रालय र निर्देशनालयले सम्बन्धित केन्द्र वा विज्ञ केन्द्र वा स्थानिय तहको सहयोग तथा समन्वयमा यस कार्यविधि अनुसार संचालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नेछ ।
- २) मन्त्रालय र निर्देशनालयले यस कार्यक्रमको अनुगमन निरीक्षण गरी आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- ३) उपदफा (२) बमोजिमको निर्देशन पालना गर्नु आवेदकको कर्तव्य हुनेछ । साथै निर्माण कार्य संग सम्बन्धित अनुदान सहयोगको विस्तृत विवरण सुचना सामाग्री राख्नुपर्नेछ ।

१८. अनुदान सहयोगको कार्यक्रम सम्पन्न भई सकेपछि सोको सञ्चालन एवं व्यवस्थापन गर्ने सम्पूर्ण जिम्मेवारी सम्बन्धित प्रभावितको हुनेछ ।

१९. यस कार्यविधि बमोजिम अनुदान सहयोग पाउनका लागि प्रतिवेदन सहित सिफारिस गर्ने ज्ञान केन्द्र वा विज्ञ केन्द्रले अवास्तविक वा कृत्रिम घटनाका कारणले भएको क्षतिलाई समावेश गर्नुहुदैन ।

२०. यस कार्यविधीमा उल्लेखित राहत सुविधा प्रदान गर्दा बार्षिक स्वीकृत कार्यक्रममा विनियोजित बजेटको परिधिभित्र रही कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

२१. प्रचलित नियम कानून लागू हुने : प्रचलित नियम कानून लागू भएको अवस्थामा सोही बमोजिम र अन्य व्यवस्थाका सम्बन्धमा यसै कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

२२. बाधा अडकाउ फुकाउ सम्बन्धमा : यस कार्यविधी कार्यान्वयन सम्बन्धमा कुनै द्विविधा भएमा सो को निरूपण मन्त्रालयले गर्नेछ ।

२३. संशोधन: यो कार्यविधि मन्त्रालयले आवश्यकतानुसार संशोधन गर्न सक्नेछ ।